

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2000

ΔΙΑΛΕΞΗ ΣΤΗΝ ΕΝΩΣΗ ΦΙΛΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ 16/3/2001

Χαράλαμπος Μπούρας

Ομότιμος Καθηγητής Ε.Μ.Π., Πρόεδρος Επιτροπής Συντηρήσεως Μνημείων Ακροπόλεως

Το γύρισμα του αιώνας, το έτος 2000, συμπύπτει με την εικοσιπενταετία από την έναρξη της προσπάθειας αποκαταστάσεως των μνημείων επάνω στην Ακρόπολη. Και δεν ξέρει κανείς αν η εικοσιπενταετία αξίζει να εορτασθεί για όλα όσα πραγματοποιήθηκαν εκεί ή αντιθέτως να θεωρηθεί η επιβεβαίωση μιας ασυγχώρητης καθυστέρησης και μιας αστοχίας στον προγραμματισμό των έργων.

Αλλά μέσα στον χρόνο που πέρασε, έγινε μετά από πολλές προσπάθειες ένα νέο ξεκίνημα, το οποίο όλοι ελπίζουμε ότι θα φέρει όχι μόνον τον εκσυγχρονισμό και την επιτάχυνση των έργων, αλλά και την ολοκλήρωσή τους στο ορατό μέλλον: ολοκληρώθηκε σχεδόν η συγκρότηση μιας νέας αυτοδύναμης υπηρεσίας, της Υπηρεσίας Συντηρήσεως των Μνημείων Ακροπόλεως, το εργατικό δυναμικό πολλαπλασιάστηκε και έξι νέοι εξειδικευμένοι μηχανικοί ήλθαν να στελεχώσουν το τεχνικό της γραφείο. Οι εξασφαλισμένοι οικονομικοί πόροι ζωογόνησαν τη νέα κατάσταση, η οποία δημιούργησε αισιοδοξία στο προσωπικό και ανέβασε την παραγωγικότητά του.

Όλα αυτά δεν έγιναν εκ του μηδενός. Χρειάστηκαν μακρόχρονες προσπάθειες για να πεισθεί η Πολιτεία να δημιουργήσει το νέο αποδοτικό σχήμα στην Ακρόπολη και να το χρηματοδοτήσει επαρκώς.

Η Επιτροπή, της οποίας έχω τη μεγάλη τιμή να είμαι Πρόεδρος, θα μπορούσε να είναι ένα πολυεπιστημονικό σώμα, το οποίο απλώς να γνωματεύει επί ερωτημάτων τεχνικών και επιστημονικών και να αξιολογεί το ποιοτικό αποτέλεσμα. Προκειμένου όμως να συντηρηθούν και να αποκατασταθούν τα αρχαία μνημεία επέλεξε από πολλά χρόνια έναν άλλο ρόλο, τον οποίο ήλθε και να θεσμοθετήσει το πρόσφατο Προεδρικό Διάταγμα για τη νέα Υπηρεσία: αφ' ενός να επιλύει όλα τα διοικητικά και τα οικονομικά προβλήματα μεταξύ των εργοταξίων και του προϊσταμένου Υπουργείου και αφ' ετέρου να οργανώνει, να συντονίζει και να επισπεύδει ένα πολύπλοκο σύστημα ενεργειών. Αν σε αυτά προσθέσει κανείς τα καθημερινά προκύπτοντα προβλήματα και αιτήματα όλων των εμπλεκομένων, θα βρεθεί σε ένα πέραγος χρονοβόρου, κουραστικής, αλλά και αναπόφευκτης

γραφειοκρατίας. Η Επιτροπή πραγματοποίησε κατά το έτος 2000 είκοσι έξι συνεδριάσεις, των οποίων τα πρακτικά ξεπερνούν τις 500 σελίδες.

Με αυτά τα δεδομένα, πριν από την παρουσίαση των εργασιών στην Ακρόπολη κατά το 2000, θα γίνει μια αναφορά στο ιστορικό της αλλαγής που πραγματώθηκε τα δύο τελευταία χρόνια με σκοπό την επιτάχυνση του ρυθμού των έργων και την προσεχή ολοκλήρωσή τους.

Το παλιό σύστημα βασιζόταν στα χωριστά προγράμματα για την αποκατάσταση των μνημείων με την ευθύνη των μηχανικών που προΐσταντο σε καθένα από αυτά. Τα διοικητικά και τα οικονομικά θέματα χειριζόταν η Α' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Το σύστημα απέδωσε για πολλά χρόνια κι αυτό δεν ήταν άσχετο με τις πολύ μεγάλες ικανότητες των νέων τότε μηχανικών (1975-1977). Από το 1994 όμως, μετά την τελευταία διεθνή συνάντηση για την αποκατάσταση των μνημείων της Ακροπόλεως, γίνεται εμφανής η κρίση: αν και η ποιότητα παραμένει παντού αρίστη, η παραγωγικότητα πέφτει στα ελάχιστα και δημιουργείται η εντύπωση ότι τα έργα δεν θα τελειώσουν ποτέ.

Παρθενών. Η ανατολική εσωτερική πρόσταση κατά το διάστημα της αναστηλώσεως. Άποψη από τα βόρεια. (Φωτ. Σ. Μανουριάτης)

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2000

Τα αίτια ήταν γνωστά:

- Η αδυναμία προσλήψεως προσωπικού από της ισχύος από το 1994 του λεγομένου Νόμου Πεπονή και η συνεχής μείωση του αριθμού των απασχολουμένων μαρμαράδων λόγω συνταξιοδότησεως.
- Η ανεπάρκεια των οικονομικών πόρων.
- Η απουσία κινήτρων για μεγαλύτερη απόδοση και συνέπεια.
- Η προϊούσα απώλεια εμπείρων στελεχών. Από τους εννέα αρχιτέκτονες και πολιτικούς μηχανικούς του 1980 είχαν απομείνει το 1996 μόνον τέσσερεις.
- Η απουσία αμέσου ελέγχου και συντονισμού των έργων επί του Βράχου.
- Η φυσική κόπωση και απογοήτευση των εργαζομένων ως συνέπεια όλων αυτών.

Η αφετηρία για την ανάκαμψη βρίσκεται στη δωδεκάσέλιδη έκθεση και πρόταση, την οποία κατέθεσε (μετά από σειρά άλλων) ο πολιτικός μηχανικός Κ. Ζάμπας στις 21 Μαΐου 1996 και είχε τίτλο “Έργα αποκαταστάσεως των μνημείων Ακροπόλεως. Θεσμικές ή διορθωτικές αλλαγές;”. Η ανταπόκριση από την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Πολιτισμού (Υπουργός ο Ευάγγελος Βενιζέλος και Γενικός Γραμματέας ο Ευγένιος Γιαννακόπουλος) ήλθε τον Δεκέμβριο του 1997 με τον Νόμο 2557, με τον οποίο τα έργα της Ακροπόλεως χαρακτηρίσθηκαν ως πρότυπα και προβλέπονταν θεσμικές αλλαγές και όχι ημίμετρα για τη βελτίωση της καταστάσεως με στόχο τη σύντομη ολοκλήρωση των έργων.

Το προβλεπόμενο από τον Νόμο αυτόν Προεδρικό Διάταγμα εξεδόθη πάλι με καθυστερήσεις τον Μάιο του 1999 και προέβλεπε την αυτοδυναμία της Υπηρεσίας, για την οποία έγινε ήδη λόγος, καθώς και μια σειρά μέτρων κατά παρέκκλιση από κάθε άλλη διάταξη, ώστε να διευκολυνθεί το έργο της, ανάμεσα στα οποία ήταν και ένα επιμίσθιο παραγωγικότητας για το προσωπικό. Προέβλεπε επίσης την εκλογή ενός Διευθυντή των έργων και τη δημιουργία μιας πυραμίδας ευθυνών, τη στελέχωση με ειδικών προσόντων Γραμματέα και υπεύθυνο του Λογιστηρίου, καθώς και την ανασυγκρότηση της Επιτροπής.

Πρέπει να ομολογηθεί ότι οι ουσιαστικές αυτές αλλαγές έγιναν δεκτές με άκρα δυσπιστία, τόσο από τους εργαζομένους στην Ακρόπολη όσο και από τα μέλη της Επιτροπής Συντηρήσεως των Μνημείων Ακροπόλεως, τα οποία (κατά πλειοψηφία) απέρριψαν το τελευταίο προσχέδιο του Προεδρικού Διατάγματος τον Απρίλιο του 1999. Δεν είναι του παρόντος η εξήγηση της δυσπιστίας αυτής. Το ουσιαστικό είναι ότι η εφαρμογή των μέτρων, αν και πραγματοποιήθηκε με κάποια βραδύτητα, έφερε την ουσιαστική αναδιοργάνωση και την επιτάχυνση των εργασιών. Έγινε απόσπαση σχεδόν όλων των εργαζομένων στη νέα Υπηρεσία, καλύφθηκαν μετά από ουσιαστική αξιολόγηση των υποψηφίων σχεδόν όλες οι νέες θέσεις, ορίσθηκαν οι προϊστάμενοι των έργων, ανασυγκροτήθηκε η Γραμματεία και το Λογιστήριο και έγινε δυνατή η ανάθεση επιβλέψεως και εκτελέσεως επί

μέρους εργασιών σε εξωτερικούς συνεργάτες. Ακόμα επισκευάσθηκε σε χρόνο ελάχιστο το κτήριο γραφείων της Επιτροπής, που είχε υποστεί ζημιές από τον σεισμό του 1999. Στην πρώτη αυτή φάση αναδιοργάνωσης, καθοριστικής σημασίας ήταν η συμβολή του πολιτικού μηχανικού Κ. Ζάμπα, παλιού συνεργάτη του τεχνικού γραφείου και πρώτου διευθυντή της νέας Υπηρεσίας. Από τον Σεπτέμβριο του 2000 διευθύντρια της ΥΣΜΑ είναι η κα Μ. Ιωαννίδου, επίσης πολιτικός μηχανικός.

Παρθενών. Ισριώματα στη βόρεια κοινοστοιχία. (Φωτ. Σ. Μανουομάτης)

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2000

Ας σημειωθεί τέλος ότι η οικονομική επάρκεια έγινε δυνατή χάρι στην ένταξη των έργων στο 2ο και το 3ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, την οποία οφείλομε στην Γενική Γραμματέα του Υπουργείου Λίνα Μενδώνη. Με την πράξη αυτή πήρε τέλος το δόγμα Καραμανλή, ότι για λόγους εθνικού γοήτρου τα έργα της Ακροπόλεως έπρεπε να γίνουν από Έλληνες και με ελληνικά χρήματα, εξ ολοκλήρου.

Την Επιτροπή Συντηρήσεως Μνημείων Ακροπόλεως αποτελούν σήμερα πλην εμού, οι Διευθυντές του Υπουργείου Ε. Κακαβογιάννης, Ν. Μίνως και Δ. Ζιρώ, οι καθηγητές-αρχαιολόγοι Β. Λαμπρινουδάκης και Π. Θέμελης, οι καθηγητές-μηχανικοί Θ. Σκουλικίδης, Κ. Συρμακέζης, Μ. Κορρές, η αρχαιολόγος Ε. Τουλούπα και η Διευθύντρια της Ακροπόλεως Α. Χωρέμη. Τη θέση της Γραμματέως έχει η αρχαιολόγος Μ. Ξ. Γαρέζου.

Οι δραστηριότητες της Υπηρεσίας Συντηρήσεως Μνημείων Ακροπόλεως το έτος 2000 χωρίζονται σε έρευνες, μελέτες και εκτελέσεις των έργων. Κάτι που πρέπει να τονισθεί, μετά την ένταξη της χρηματοδοτήσεώς τους στα ευρωπαϊκά πλαίσια στήριξης, είναι ότι προβλέπονται ακριβή χρονοδιαγράμματα για κάθε πρόγραμμα και έλεγχοι αυστηρής τηρήσεώς τους κάθε χρόνο.

Δεν είναι ανάγκη να επαναληφθούν εδώ πράγματα γνωστά για τη φύση των έργων, την απαλλαγή από τους οξειδωμένους οπλισμούς των παλαιότερων αναστηλώσεων, τη δομική αποκατάσταση των διαταραγμένων τμημάτων των μνημείων και την επιφανειακή συντήρηση και προστασία από τη ρύπανση της ατμόσφαιρας. Οι επεμβάσεις συνίστανται στη διάλυση όλων των τμημάτων που είχαν παλαιότερα αναστηλωθεί, την εξυγίανση και τη συγκόλληση των ρηγμάτων και των θραύσεων και τέλος την επανασυναρμολόγησή τους.

Στον Παρθενώνα προϋστάμενος είναι ο αρχιτέκτων Ν. Τογανίδης, με τον οποίο συνεργάζονται από το 2000 τέσσερεις μηχανικοί, η κα Ρ. Χριστοδουλοπούλου και η κα Α. Λαμπρινού, αρχιτέκτονες, η κα Μ. Μεντζίνη και η κα Μ. Τουμπακάρη, πολιτικοί μηχανικοί. Το κύριο εκτελούμενο έργο είναι η αναστήλωση της εξακονίου εσωτερικής προστάσεως του προνάου του Παρθενώνος, σε μελέτη του κου Μ. Κορρέ, του 1989. Η πλήρης αναστήλωση δύο κιόνων και η μερική άλλων τριών με την προσθήκη δώδεκα νέων σφονδύλων και δεκαεννέα

αρχαίων με συμπληρώματα, έχει σχεδόν περατωθεί χωρίς τα κιονόκρανά τους. Το έργο θα ολοκληρωθεί κατά το τρέχον έτος με την τοποθέτηση των δύο κιονοκράνων και των αρχαίων σωζομένων επιστυλίων, τα οποία τους αντιστοιχούν. Εφέτος επίσης θα γίνει η εξυγίανση του πρώτου από αριστερά κίονος που σώζεται μεν ολόκληρος, έχει όμως οξειδωμένους συνδέσμους και γόμφους, που οφείλουν να απομακρυνθούν. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι στους νέους σφονδύλους και τα νέα συμπληρώματα δεν γίνεται η διάνοιξη των ραβδώσεων, μια εργασία εξαιρετικά δύσκολη, η οποία θα γίνει στο τέλος, κατά χώραν.

Προχώρησε επίσης κατά το 2000 η εγκεκριμένη εργασία συμπληρώσεως του τοιχοβάτη και ορθοστατών των πλαγίων τοίχων του σηκού με τα αρχικά τους μέλη και νέες συμπληρώσεις, βάσει των παλαιών μελετών και εγκρίσεων.

Στις μελέτες για τον Παρθενώνα έχουμε κυρίως το μεγάλο πρόγραμμα της αποκαταστάσεως των πλαγίων τοίχων του σηκού, με την ένταξη αρχαίου υλικού λιθοπλίνθων που έχουν βρεθεί και την άρση της παρατοποθετήσεως άλλων. Στη μελέτη, στην οποία γίνεται χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, ουσιαστική είναι η βοήθεια της κας Κ. Παράσχη, η οποία εργάζεται εθελοντικά από ετών στην Ακρόπολη.

Προπύλαια. Το νότιο άκρο της ανατολικής στοάς με τα κριώματα αποκαταστάσεως της νοτιοανατολικής γωνίας.

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2000

Το 2000 έγιναν γενναία βήματα ως προς τον προγραμματισμό, την προπαρασκευή και τη μελέτη εφαρμογής δύο ακόμα προγραμμάτων που θα τρέξουν παράλληλα στον Παρθενώνα από εφέτος, με στόχο την ολοκλήρωσή τους το καλοκαίρι του 2004. Πρόκειται για την αποκατάσταση του οπισθοναού και της βόρειας κιονοστοιχίας του μεγάλου ναού.

Στον οπισθόναο, όπως γνωρίζετε, έγινε η καταβίβαση της δυτικής ζωφόρου και η μεταφορά της στο Μουσείο. Ολοκληρώθηκε από τριετίας αφ' ενός η στερέωση των κιόνων του, που είχαν μεγάλες ρωγμές από την αρχαία πυρκαϊά με τη βοήθεια ενεμμάτων και αφ' ετέρου η εξυγείανση και συμπλήρωση όλων των υπερκειμένων της ζωφόρου μελών, των δοκών και των θράνων. Τον περασμένο χρόνο έγινε δυνατή, μετά από αποφάσεις του Αρχαιολογικού και του Τεχνικού Συμβουλίου, η σύναψη συμβάσεως με τον εμπειρότατο αναστηλωτή κ. Π. Κουφόπουλο ως ειδικό σύμβουλο, για την ολοκλήρωση του έργου του οπισθοναού μέσα στα επόμενα τρία χρόνια.

Στη βόρεια κιονοστοιχία η διάβρωση των οξειδωμένων δοκών και συνδέσμων στον θριγικό έχει οδηγήσει σε ετοιμορροπία. Η μελέτη έχει εκπονηθεί από τον κ. Κ. Ζάμπα, το 1997, έχει εγκριθεί από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο και περιλαμβάνει εκτός από την εξυγείανση των κιόνων και του θριγικού αφ' ενός την αντικατάσταση των τσιμεντένιων σφονδύλων της αναστηλώσεως Μπαλάνου από μαρμαρίνους και αφ' ετέρου την άρση των παρατοποθετήσεων των αρχαίων σφονδύλων. Το πρόγραμμα της βόρειας κιονοστοιχίας είναι το μεγαλύτερο από όλα στον Παρθενώνα, απαιτεί νέο μηχανολογικό εξοπλισμό και συντονισμένες ενέργειες, προκειμένου να μειωθεί η αισθητική επιβάρυνση με τη διάλυση τόσο του θριγικού όσο και των κιόνων. Το αναλυτικό χρονοδιάγραμμα της μεγάλης αυτής επεμβάσεως εγκρίθηκε προ μηνός από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο.

Προπύλαια. Το επίκρανο της παραστάδος της νοτιοανατολικής γωνίας μετά την αποκατάστασή του.

Πρέπει να σημειωθεί ότι με πρωτοβουλία του κ. Ν. Τογανίδη και του μηχανολόγου Σ. Οικονομόπουλου και με σκοπό την επιτάχυνση της εκτελέσεως του έργου εφαρμόστηκαν σε ευρεία κλίμακα ηλεκτροκίνητα μηχανήματα, κόφτες, δισκοπρίονα, κ.ά., για την πρώτη φάση απολαξεύσεως των μαρμάρων. Ακολουθείται βεβαίως πάντοτε η αρχαία τεχνική της επεξεργασίας των επιφανειών, η χρήση όμως συγχρόνων μηχανημάτων αποδείχθηκε πολύτιμη.

Τέλος, στον τομέα των ερευνών για τον Παρθενώνα ανάγονται πειραματισμοί για την ύλη και τα μεγέθη των πόλων και των εμπολίων, που τοποθετούνται μεταξύ των σφονδύλων των κιόνων του προναού.

Την ευθύνη των έργων στα Προπύλαια έχει ο αρχιτέκτων Τ. Τανούλας. Στους νέους προσληφθέντες ανήκει ο αρχιτέκτων Κ. Καρανάσος. Τα κύρια έργα κατά το 2000 είναι αφ' ενός η αποκατάσταση της νοτιοανατολικής γωνίας του κεντρικού κτηρίου των Προπυλαίων και αφ' ετέρου η προπαρασκευή μελών της μαρμαρίνης οροφής, επιστυλίων, δοκών και φατνωματικών πλακών, προκειμένου να επανατοποθετηθούν. Στον τομέα των μελετών έγινε πολύ μεγάλη πρόοδος, γιατί όχι μόνον αποκρυσταλλώθηκε η τελική λύση για τις οροφές του κεντρικού κτηρίου, αλλά και εγκρίθηκε από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο.

Το θέμα παρουσιάζει σοβαρό επιστημονικό και θεωρητικό ενδιαφέρον. Ο μεγάλος αριθμός φατνωματικών πλακών που προέκυψαν από συγκολλήσεις θραυσμάτων επιτρέπει την επέκταση της αναστηλώσεως πέραν του ορίου του Μπαλάνου, τόσο στην υπόστυλη αίθουσα όσο και στην ανατολική στοά του κεντρικού κτηρίου. Δεν σώθηκε όμως ανάλογος αριθμός δοκών, ενώ το μοναδικό ιωνικό κιονόκρανο που είχε χρησιμοποιηθεί από τον Μπαλάνο δεν είναι δυνατόν να επανέλθει στη θέση του, δεδομένου ότι αποτελείται από τέσσερα τεταρτημύρια διαφορετικών κιονοκράνων και μοιραίως θα εκτεθεί στο Μουσείο. Έτσι προκύπτει το σοβαρό πρόβλημα του ποσοστού νέου μαρμάρου στην επεκτεινόμενη πλέον οροφή του κεντρικού κτηρίου των Προπυλαίων: τρία επιστύλια, ένα επιτοίχιο επιστύλιο, μία πλήρης δοκός, τρεις ακόμα με μεγάλα συμπληρώματα και δύο νέα κιονόκρανα. Η κατάσταση είναι πολύ περισσότερο ευνοϊκή στην ανατολική στοά, που έχουμε συμπληρώσεις μόνον σε τρεις δοκούς.

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2000

Η αποδοχή της λύσεως που επρότεινε ο κ. Τ. Τανούλας έγινε μετά από μεγάλες συζητήσεις στην Επιτροπή τον Απρίλιο και τον Μάιο του περασμένου έτους και τελικώς κρίθηκε ότι το κέρδος από την επέκταση της αναστηλώσεως με την αξιοποίηση τόσων φατνωμάτων δικαιολογεί το κάπως αυξημένο ποσοστό νέου πεντελικού μαρμάρου στις δοκούς και τα επιστύλια.

Λύθηκε επίσης το 2000 ένα χρονίζον ζήτημα των Προπυλαίων, αυτό του μεγάλου μεσαίου υπερθύρου της κεντρικής εισόδου. Χάρη στους υπολογισμούς της κας Μ. Ιωαννίδου διαπιστώθηκε ότι δεν χρειάζεται η καταβίβασή του και ότι μπορεί η συντήρηση των ρηγμάτων του να γίνει κατά χώραν. Αυτό συνεπάγεται όχι μόνον την οικονομία χρόνου και χρημάτων, αλλά κυρίως τη διατήρηση αδιαταράκτων πολλών αρχιτεκτονικών μελών του θυραίου τοίχου του κλασικού κτηρίου.

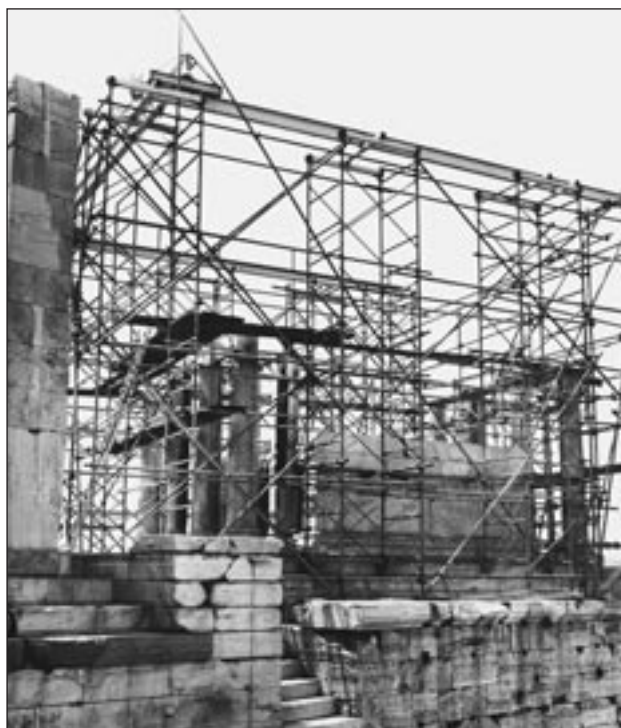
ΑΣ σημειωθεί τέλος ότι ενεκρίθη από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο η αποσυναρμολόγηση μέρους της ανατολικής προστάσεως των Προπυλαίων, προκειμένου να αφαιρεθούν τα οξειδωμένα σιδηρά στοιχεία της αναστηλώσεως Μπαλάνου και να επανέλθουν ορισμένα μέλη στην αρχική τους θέση.

Βάσει της μελέτης του κυρ Δ. Ζιρώ προχώρησε κατά το παρελθόν έτος η αποσυναρμολόγηση του ιωνικού ναΐσκου της Αθηνάς Νίκης. Εδώ εργάζονται ο αρχιτέκτων Κ. Μαμαλούγκας, η πολιτικός μηχανικός Δ. Μιχαλοπούλου και η αρχαιολόγος Ε. Λεμπιδάκη. Τα γείσα και η ζωφόρος είχαν αποξηλωθεί παλαιότερα και τώρα γίνεται η διάλυση των φατνωματικών πλακών και των επιστυλίων. Μεγάλο μέρος του χρόνου καταναλώθηκε στη δημιουργία του εκτεταμένου εργοταξίου για την απόθεση του υλικού και τη δημιουργία στέγης για τους μαρμαροτεχνίτες. Τα προβλήματα της παρατοποθετήσεως λιθοπλίνθων, καθώς και της πλάκας από beton που διαμορφώνει τον πέριξ του ναΐσκου χώρο θα αντιμετωπισθούν μετά την ολοκλήρωση της διαλύσεως του μνημείου.

Στα καθήκοντα της Επιτροπής και της νέας Υπηρεσίας Συντηρήσεως Μνημείων Ακροπόλεως έχει συμπεριληφθεί και η εξασφάλιση των τειχών γύρω από τον Βράχο. Κατά τον περασμένο χρόνο δεν έγινε δυστυχώς τίποτα και μόλις τώρα γίνεται η ανάθεση προκαταρκτικών μελετών για την τεκμηρίωση της υπαρχούσης καταστάσεως.

Ένα ολιγομελές συνεργείο υπό τον αρχαιολόγο Σ. Κίσα καταγράφει, αναγνωρίζει και ταξινομεί τα διάσπαρτα μάρμαρα που καλύπτουν τον χώρο της Ακροπόλεως. Μερικά από αυτά αποδόθηκαν στα μνημεία από τα οποία προέρχονται και πολλά άλλα συγκολλήθηκαν μεταξύ τους. Καταγράφηκαν 1000 περίπου μέλη και μετακινήθηκαν άλλα για να σχηματίσουν ομάδες σύμφωνα με το πρόγραμμα. Παραμένει όμως οξύ το πρόβλημα ευπαθών λίθων, όπως είναι οι αρχαίες επιγραφές που επιβάλλεται να στεγασθούν. Ένα άλλο ολιγομελές συνεργείο με τις οδηγίες του αρχαιολόγου της Α' Εφορείας Α. Μάντη παράγει ακριβή αντίγραφα των γλυπτών της δυτικής ζωφόρου από τεχνητό λίθο, τα οποία θα πάρουν τη θέση των πρωτοτύπων στον οπισθόναο του Παρθενώνος, στα πλαίσια του προγράμματος του οπισθονάου.

Τα θέματα της επιφανειακής συντηρήσεως του μαρμάρου σε όλα τα μνημεία της Ακροπόλεως τα χειρίζεται υπευθύνως η χημικός Ε. Παπακωνσταντίνου, μαζί με ομάδα συντηρητών και εξειδικευμένων τεχνιτών. Στην περίπτωση της επιφανειακής συντηρήσεως γίνεται αφ' ενός μία εργασία ρουτίνας, στερεώσεως και ενισχύσεως σε όλα τα μνημεία της Ακροπόλεως με προτεραιότητα στα πλέον ευπαθή σημεία τους, κυρίως κατά τις δομικές επεμβάσεις

Ναός της Αθηνάς Νίκης. Αποψη από τα βορειοανατολικά κατά το διάστημα της αποσυναρμολόγησής.

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2000

και αφ' ετέρου έρευνα για τις δυσκολότερες περιπτώσεις. Η πιο σπουδαία από αυτές είναι της δυτικής φειδιακής ζωφόρου του Παρθενώνος, η οποία από το 1993 παραμένει απρόσιτη στο κοινό σε ένα αυτοσχέδιο εργαστήριο εντός του Μουσείου Ακροπόλεως. Η καλλιτεχνική και η ιστορική αξία των γλυπτών της ζωφόρου (μήκους πλέον των 20 μέτρων) είναι τόσο μεγάλη ώστε κάνει διστακτικούς τους συντηρητές στο να αφαιρέσουν ακινδύνως τους ρύπους και τις ανακρυσταλλώσεις από την επιφάνεια της ζωφόρου και τους ωθεί στη χωρίς ορατό τέλος έρευνα. Εφέτος έγινε κάποια πρόοδος γιατί μετά από απόφαση του Αρχαιολογικού Συμβουλίου άρχισε η συντήρηση με την αφαίρεση μεταλλικών καρφίδων που κακώς είχαν προστεθεί παλαιότερα στη ζωφόρο και έγινε μία σύμβαση με το Ίδρυμα Έρευνας και Τεχνολογίας στην Κρήτη (καθ. Κ. Φωτάκης) για τη βελτίστη χρήση ακτίνων Laser στον καθαρισμό των γλυπτών. Τα αποτελέσματα της μεθόδου θα κριθούν στην αρχή του καλοκαιριού. Δεν είναι ανάγκη να προστεθεί ότι το ζήτημα του σωστού καθαρισμού και της εκθέσεως της δυτικής ζωφόρου αποτελεί θέμα εθνικού γοήτρου για την Ελλάδα, όταν ζητεί τον επαναπατρισμό των γλυπτών του Παρθενώνος από την Αγγλία και υιοθετεί απόψεις για την κακή συντήρησή τους στο Βρετανικό Μουσείο.

Ναός της Αθηνάς Νίκης. Οι φαντασματικές πλάκες της οροφής μετά την αποσυναρμολόγησή τους.

Η αρχαιολόγος Φ. Μαλλούχου-Tufano διευθύνει το γραφείο τεκμηριώσεως στο οποίο ανήκουν η τράπεζα δεδομένων με τη χρήση προωθημένης συγχρόνου τεχνολογίας, η σχεδιοθήκη, η φωτοθήκη, η ταινιοθήκη και η βιβλιοθήκη. Ήδη έγινε προμήθεια ενός συστήματος ασυρμάτου επικοινωνίας, με το οποίο όλα τα στοιχεία των επί του Βράχου συνεργείων θα μπορούν να τροφοδοτούν αμέσως τη βάση δεδομένων και έγινε εκσυγχρονισμός όλων των προγραμμάτων. Η κα Φ. Μαλλούχου-Tufano κατευθύνει και τη δημιουργία εκπαιδευτικών και ενημερωτικών ταινιών από το υλικό της ταινιοθήκης. Ο υπεύθυνος του φωτογραφικού εργαστηρίου κ. Σ. Μαυρομιμάτης εργάζεται συνεχώς για την κάλυψη όλων των συνεργείων από πλευράς φωτογραφικής τεκμηριώσεως.

Του γραφείου ενημερώσεως και εκπαίδευσως προΐσταται η αρχιτέκτων-αρχαιολόγος Κ. Χατζησάλη. Πλην των τακτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και της αποστολής εκπαιδευτικού υλικού σε 800 σχολεία προετοιμάζει νέες μουσειοσκευές που θα σταλούν μονίμως σε σχολεία με τη χορηγία των Ιδρυμάτων Μποδοσάκη και Νιάρχου, την οποία εξασφάλισαν οι Φίλοι της Ακροπόλεως. Η κα Κ. Χατζησάλη τον περασμένο χρόνο έγραψε και ένα βιβλίο για τα γλυπτά του Παρθενώνος που εξεδόθη από το Ίδρυμα Μελίνα Μερκούρη.

Η Γραμματεία, της οποίας τα καθήκοντα διευρύνθηκαν πάρα πολύ με τη δημιουργία της Υπηρεσίας Συντηρήσεως Μνημείων Ακροπόλεως, λειτούργησε άριστα από τα τέλη Μαΐου υπό την εποπτεία της αρχαιολόγου Μ. Ξ. Γαρέζου. Του Λογιστηρίου προΐσταται η κα Ε. Σουλάκου και του γραφείου υποστηρίξεως και διαχειρίσεως υλικού ο μηχανολόγος Σπ. Οικονομόπουλος.

Τελειώνοντας επιτρέψτε μου να εκφράσω την αισιοδοξία μου για την πρόοδο όλου αυτού του πολύπλοκου συστήματος που έχει συγκροτηθεί στην Ακρόπολη, με τα πλούσια μέσα που διαθέτει το κράτος. Να εκφράσω επίσης τις θερμές ευχαριστίες της Επιτροπής σε όλους τους ενταγμένους σε αυτό το σύστημα, στην Α' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, καθώς και στους Φίλους της Ακροπόλεως, που μου έδωσαν την ευκαιρία να παρουσιάσω τα πεπραγμένα του έτους 2000.

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Μετά από πρόταση νέου μέλους μας στο Δ. Σ. αποφασίστηκε να παρουσιάζεται σε κάθε τεύχος ένας κατάλογος δημοσιευμάτων σχετικών με την Ακρόπολη. Αρχίζουμε με τις εκδόσεις της Επιτροπής Συντηρήσεως Μνημείων Ακροπόλεως.

ΕΡΕΧΘΕΙΟ

- Μελέτη Αποκαταστάσεως του Ερεχθείου, Αθήνα 1977.

ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ

- Μελέτη Αποκαταστάσεως του Παρθενώνος, Χ. Μπούρας, Μ. Κορρές, Αθήνα 1983.
- Μελέτη Αποκαταστάσεως του Παρθενώνος, τόμος 2α, Μ. Κορρές, Ν. Τογανίδης, Κ. Ζάμπας, Θ. Σκουλικίδης κ.ά., Αθήνα 1989.
- Μελέτη Αποκαταστάσεως του Παρθενώνος, τόμος 2β, Μ. Κορρές, Ν. Τογανίδης, Κ. Ζάμπας, Θ. Σκουλικίδης κ.ά., Αθήνα 1989.
- Μελέτη Αποκαταστάσεως του Παρθενώνος, τόμος 3α, (Προγράμματα αποκαταστάσεως οπισθονάου και οροφής δυτικού πετρού – Αρχιτεκτονική μελέτη), Π. Κουφόπουλος, Αθήνα 1994.
- Μελέτη Αποκαταστάσεως του Παρθενώνος, τόμος 3β, [Προγράμματα αποκαταστάσεως οπισθοδόμου και δυτικού πετρού (προγράμματα 9 και 11) – Δομοστατικά προβλήματα], Αθήνα 1994.
- Μελέτη Αποκαταστάσεως του Παρθενώνος, τόμος 3γ, (Περί της συντηρήσεως της δυτικής ζωφόρου), Θ. Σκουλικίδης, Ε. Παπακωνσταντίνου, Α. Γαλανού, Γ. Δογάνη, Αθήνα 1994.
- Μελέτη Αποκαταστάσεως του Παρθενώνος, τόμος 4, (Ο δυτικός τοίχος και άλλα μνημεία), Αθήνα 1994.
- Μελέτη Αποκαταστάσεως του Παρθενώνος, τόμος 5, (Προγράμματα πλαγίων τοίχων του σηκού), Ν. Τογανίδης, Αθήνα 1994.

ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ

- Μελέτη Αποκαταστάσεως των Προπυλαίων, τόμος 1 (Αρχιτεκτονική μελέτη αποκαταστάσεως της Πινακοθήκης και του κεντρικού κτηρίου – Δομικά προβλήματα των Προπυλαίων – Το δομικό υλικό και η συντήρησή του), Τ. Τανούλας, Μ. Ιωαννίδου, Α. Μωραΐτου, Αθήνα 1994.

ΝΑΟΣ ΑΘΗΝΑΣ ΝΙΚΗΣ

- Μελέτη Αποκαταστάσεως του Ναού Αθηνάς Νίκης, τόμος 1α (Αρχιτεκτονική μελέτη αποκαταστάσεως – Έκθεση περί της συντηρήσεως της επιφανείας του μαρμάρου υπό Κ. Μπαμπανίκα), Δ. Ζιρώ, Αθήνα 1994.
- Μελέτη Αποκαταστάσεως του Ναού Αθηνάς Νίκης, τόμος 1β, (Πίνακες), Δ. Ζιρώ, Αθήνα 1994.

ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΣ

- Συντήρηση της Επιφανείας των Μνημείων της Ακροπόλεως, Αθήνα 1994.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ

- Διεθνής Συνάντηση για τη Συντήρηση του Ερεχθείου, Αθήνα 8-10 Δεκεμβρίου 1977.
- 2nd International Meeting for the Restoration of the Acropolis Monuments, Athens, 12-14 September 1983.
- 3rd Διεθνής Συνάντηση για την Αποκατάσταση των Μνημείων της Ακροπόλεως, 31 Μαρτίου - 2 Απριλίου 1989, Αθήνα 1990.
- 4th Διεθνής Συνάντηση για την Αποκατάσταση των Μνημείων της Ακροπόλεως, 27-29 Μαΐου 1994, Αθήνα 1995.

The Acropolis at Athens, Conservation, Restoration and Research 1975-1983 (κατάλογος της έκθεσης).

Περίληψη μελετών 4ης Διεθνούς Συνάντησης για την Αποκατάσταση των Μνημείων της Ακροπόλεως, (στην αγγλική γλώσσα), Αθήνα 1994.